

ТАРАС ШЕВЧЕНКО В ЧЕХІЇ ТА СЛОВАЧЧИНІ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 1 (31).

Мушинка М. Тарас Шевченко в Чехії та Словаччині; 14 стор.; кількість бібліографічних джерел – 23; мова – українська.

Анотація. У міжвоєнний період головним центром української політичної еміграції стала Прага, де у 1925 р. було засновано Музей визвольної боротьби України, а 1936 року при ньому Шевченківський відділ. На матеріалах музею в 1941–44 роках було видано чотири книжки ґрунтовно коментованих творів Шевченка. Про них в умовах комуністичного режиму невіжливо було згадувати. У Словаччині твори Т. Шевченка та праці про нього почали появлятися лише після Другої світової війни.

Ключові слова: Тарас Шевченко, Шевченкіана, Празький „Кобзар”, Євген Вировий, Симон Наріжний, Микола Неврлий, Михайло Мольнар, Пряшів, Степан Гапак, Юліус Кокавець.

Як відомо, Т. Г. Шевченко був обізнаний з творами чеських та словацьких слов'янофілів Вацлава Ганки, Яна Коллара та Павла Йозефа Шафарика. Останньому він присвятив знамениту поему „Єретик”, що відкривається послання „Шафарикові”. Загальновідомим є і факт, що перше безцензурне видання творів Т. Шевченка з'явилося у Празі 1876 року [17].

Та менш відомим є факт, що в 1878 року в Женеві на основі празького видання при сприянні Михайла Драгоманова появилося мініатюрне видання „Кобзаря” (під уявним упорядкуванням „Кузьми” та „Сірка”) а в 1890 році „Поезії Т. Г. Шевченка, заборонені в Росії”¹.

Та справжнім „раєм” для видавання творів Т. Шевченка в Чехословаччині був період 1919–1944 років, коли Прага стала головним осередком української еміграції [11].

Вже 1919 року у Празі було видано окремою книжкою поему Т. Шевченка „Єретик” в оригіналі (латинкою) з передмовою Степана Смалья-Стоцького та паралельним перекладом на чеську мову Франтішка Тихого [17].

У 1925 році в Празі було засновано Музей визвольної боротьби України [9], а 1936 року при ньому окремий „Шевченківський відділ”, що нараховував кілька сотень видань творів Т. Шевченка та праць про нього [15]. На основі матеріалів відділу було влаштовано кілька Шевченківських виставок та в часі Другої світової війни здійснено чотири книжкові видання творів Т. Шевченка.

На жаль, в Радянському Союзі та інших країнах з тоталітарним комуністичним режимом (включаючи Чехословаччину), ні про Шевченківський відділ МВБУ, ні про видання творів Т. Шевченка не було опубліковано жодної згадки. Ці видання, як і сам музей, вважалися продуктом „українських буржуазних націоналістів” і підлягали суворому табу. Немає про них згадки навіть в

„Шевченківському словнику” (т. 1-2. – Київ, 1976, 1977), ні в бібліографічному довіднику „150 років чесько-українських літературних зв'язків” [3], ні в монографії М. Мольнара „Тарас Шевченко у чехів та словаків” [6], ні в жодній з понад двадцятьох статей про життя і творчість Тараса Шевченка Ореста Зілінського [4]. Мовчанку навколо Шевченківського відділу та чотирьох „протекторатних” видань творів Т. Шевченка порушив автор цих рядків та Богдан Зілінський на науковій конференції „Тарас Шевченко і наша сучасність”, влаштованій у Пряшеві 1991 року [2; 7].

Оскільки всі вище наведені видання знаходяться в моїй приватній бібліотеці², я спробую хоча би коротко поінформувати про них.

Шевченківський відділ в Музеї визвольної боротьби України в Празі було засновано з нагоди десятиліття існування музею та 75-річчя смерті Т. Шевченка. В ньому систематично зосереджувалися твори Т. Шевченка, видані в різних країнах світу та матеріалу про його культ за межами України [15].

Велику колекцію становили видання Шевченка та праці про нього французькою, німецькою, англійською, італійською та всіма слов'янськими мовами. Чеську шевченкіану у відділі представляла добірка поезій Шевченка в перекладі Ружени Єсенської та цінна документація про празьке видання „Кобзаря” 1875-1876 років з архіву празької друкарні Грега. Неабияку цінність представляла велика збірка афіш та програмок концертів на роковини Шевченка в різних країнах Європи, Америки та Азії. Шевченківський відділ постійно зростав і став одним з найбільших відділів Музею визвольної боротьби України.

Спочатку шевченкіана МВБУ зберігалася в різних місцях. В 1939 році вона була зосереджена в новопродбаному трьохповерховому будинку МВБУ (21 кімната та вісім підвалів-фондосховищ).

12 березня 1939 року МВБ України разом з Чеською академією наук та мистецтв, Слов'янським інститутом та рядом інших установ відкрив величаву виставку з нагоди 125-річчя з дня народження Т. Шевченка в просторах Національного музею в Празі [2]. Влітку 1940 року з нагоди століття видання „Кобзаря” Т. Шевченка було влаштовано подібну виставку в МВБУ [9, с. 41].

Фонди Шевченківського відділу МВБУ поповнювалися і в часі війни, тим більше, що його співробітниками стали відомі шевченкознавці – свіжі емігранти з Радянської України – В. Міяковський і Л. Окіншевич та В. Дорошенко зі Львова. Вони разом з директором музею Дмитром Антоновичем та його заступником Симоном Наріжним не лише поповнили відділ новими матеріалами, але й приступили до їх опрацювання та каталогізації. З багатотисячних фондів Шевченківського відділу жоден документ, книжка чи інший предмет не були куплені. Всі були даровані українцями з різних країн світу.

Чорним днем для МВБУ став 14 лютий 1945 року. Вполудне в той день одна з американських бомб при бомбардуванні Праги упала в безпосередній близькості музею і повністю його зруйнувала. На щастя, будинок не загорівся і основна частина його фондів, в їх числі весь Шевченківський відділ – уціліли. Працівники музею та члени Товариства „Музею визвольної боротьби України” разом з учнями Ржевницької української гімназії та студентами українських вузів у Празі їх перевезли у підвальні приміщення Національної бібліотеки („Клементinum”), Архів Міністерства внутрішніх справ та інші тимчасові приміщення в Празі.

У березні 1945 року у зв'язку з наближенням до Праги радянських військ, Товариство „МВБУ” на своїх загальних зборах змінило назву на „Український музей”.

Друга катастрофа для Музею визвольної боротьби України була у квітні 1945 року, коли органи контррозвідки Червоної армії „Смерш” („Смерть шпіонам”) рекувізували матеріали музею, що знаходилися у підвальних приміщеннях „Клементинума” як військову контрибуцію, відібравши у власників ключі від цих приміщень і опечаткувавши їх двері спеціальними ярликами.

Всі спроби тодішнього директора музею Симона Наріжного добитися у нової чеської влади зняття заборони, виявилися марними. У глибокому відчаї він 6 серпня 1945 року написав листа... Сталіну. Мовляв, матеріали Українського музею не були майном противників Радянського Союзу, але його союзників – американців та англійців, які від 1930 року до року 1939 повністю фінансували його діяльність¹. В зміслі міжнародного права, –

писав С. Наріжний, – майно союзника не може підлягати рекувізації. Головнокомандуючий військами Червоної армії генералісімус Й. Сталін, намагаючись утримувати добрі зв'язки із союзниками, дав приказ своїм підлеглим у Празі „Снять запрет из фондов Украинского музея” [9, с. 52].

Отже, Український музей від 1946 року продовжував свою діяльність. В 1946–1948 роках управа Українського музею в Празі видала три публікації, з них дві були присвячені каталогізації шевченкіани.

Першою публікацією був „Список зібраних у музей творів Т. Шевченка та їх перекладів іншими мовами”. Його було розіслано в наукові установи та бібліотеки України, Чехословаччини, та українським організаціям в західних країнах – США, Канаді, Німеччині, Франції, Великобританії – як підтвердження факту, що МВБ України живе і працює під зміненою назвою.

Другий каталог, виданий у березні 1948 року (пару днів перед офіційним закриттям музею), був останньою публікацією МВБУ. У списку подано бібліографічні дані про 321 публікацію. Переважають праці видані в Києві, Львові, Москві, Одесі, Празі, Варшаві, Кракові та Ужгороді – від середини XIX століття по 1947 рік – понад сотні авторів².

На жаль, нові комуністичні органи Чехословаччини, що прийшли до влади наслідком путчу в лютому 1948 року, вже через два тижні, намагаючись утримувати добрі зв'язки із СРСР, в березні того ж 1948 року офіційно ліквідували Український музей як „українську антирадянську буржуазно-націоналістичну установу” і всі його матеріали великодушно передали радянським органам. Ті того ж місяця першу партію матеріалів музею (понад п'ятнадцять тонн) вночі відвезли на шістьох вантажних машинах марки „Татра” невідомо куди. Голову Товариства „Музей визвольної боротьби України” Корнелія Заклинського (який посмів поскаржитися на незаконне свавілля чехословацьких та радянських органів в ЮНЕСКО) на шість місяців запроторили у психіатричну лікарню в Богніцях біля Праги, а директора музею Симона Наріжного (який, маючи т.зв. „нансенівський паспорт” разом з сім'єю, був під захистом міжнародної організації „ІРА” видворили з Чехословаччини [9, с. 65-73]. Останніх десять тонн матеріалів Українського музею було вивезено в Радянський Союз 1958 року [9, с. 103-105].

Між вивезеними матеріалами був і Шевченківський відділ.

В 1940 році празькі любителі творчості Т. Шевченка на основі матеріалів МВБУ вирішили перевидати його „Кобзаря” з нагоди 100-ліття випуску першого видання. Для цього було засновано

¹ Це була правда, бо головними меценатами МВБУ в Празі від 1930 по 1939 рік були: Г. Каленик Лисюк із США та Яків Макогін із Великобританії. Вони дали найбільші суми для купівлі будинку МВБУ.

² Український музей в Празі. Поштова адреса: Ukrajinské museum Praha XII, Chodská 22. – Прага, березень 1948. – С. 1. (Архів автора).

підготовчий комітет, до складу якого увійшли кращі шевченкознавці на еміграції: Дмитро Дорошенко (голова), Дмитро Антонович (заступник голови), Степан Сірополко (секретар) та Євген Вировий (скарбник).

За основу перевидання було взято т.зв. „народне видання Кобзаря” Євгена Вирового 1921 року [18], Дмитро Дорошенко написав для нового видання ґрунтовну передмову, а на поля „Кобзаря” Є. Вирового наклеїв нові машинописні примітки. Та перше, ніж здати „рукопис” книжки до друку, він повинен був пройти ухвалою протекторатної цензури, в якій головне слово мали німецькі „дорадники”. Цензура червоним олівцем викреслила із „Кобзаря” всі вірші з негативною оцінкою німців, між іншими, усе „Послання” до поеми „Сретик”. Ясна річ, що з такими втручаннями не можна було випускати „Кобзар”.

Видавці почали вести переговори з цензурою, очолюваною міністерським радником Хмеларжем і переконали його, що викреслені вірші не мають антинімецький характер. Врешті-решт між цензурою і видавцями була укладена угода, згідно з якою із „Кобзаря” мали бути вилучені лише рядки виразно „антинімецького” та „вільнодумного” характеру [20, редиція, с. 425]¹.

368-сторінковий „Кобзар” Т. Шевченка було надруковано тиражем 2000 примірників. На його третій сторінці зазначено: „На пошану століття першого „Кобзаря” спільним коштом видали...”. Слідує список 64 імен [20, с. II]. У 27-сторінковій вступній статті Д. Дорошенко подав біографію поета та розглянув його твори на фоні загальноукраїнських літературних змагань.

Крім „Кобзаря” 1941 року, виданого за редакцією Дмитра Дорошенка та Степана Сірополка, у Празі під час Другої світової війни з’явилися ще три інші видання творів Т. Шевченка, а саме:

1. *Тарас Шевченко: Кобзар. Ювілейне видання* під редакцією Леоніда Білецького [19].

Це був перший том із запланованого чотиритомника. Він охоплює всього-на-всього 29 творів Т. Шевченка (ліричних віршів, поем, балад, „посланій”), причому до кожного твору упорядник долучив ґрунтовну аналітичну статтю та примітки. Крім того, у вступі подано вичерпну біографічну розвідку. Ці „доповнення” займають більшу половину книжки, причому вони аж-ніяк не обтяжують зміст творів поета, а, навпаки, допомагають читачеві глибше проникнути в його творчість.

На жаль, виданню дальших трьох томів зібраних творів Т. Шевченка перешкодила Друга світова війна.

2. *Тарас Шевченко: Кобзар*. Редактор Олекса Приходько. – Прага, 1943 [21].

Книгу видано без передмови, лише з невеликою післямовою „Від редакції” [21, с. 327-331], в якій упорядник наголосив: „Текст цього Кобзаря подано за найновішими академічними виданнями, що їх основою стали Шевченкові автографи (рукописи)” [21, с. 327; підкреслення – О. П.]. Які це видання, автор не наводить. Немає сумніву, що ними були видання Д. Дорошенка, А. Білецького, П. Зайцева, але й видання українських радянських шевченкознавців 20-х років. Основна увага редактора тут була зосереджена на дрібні поправки в текстах віршів Шевченка.

До цього видання долучено „Словник до Кобзаря” [21, с. 303-325], в якому пояснено не лише архаїзми, русизми та діалектизми, але подано пояснення до окремих імен, географічних назв та творів поета².

3. *Тарас Шевченко: Поезія*. Редактори: Павло Богацький та Володимир Дорошенко. Видавництво Юрія Тищенка, 1944 [22].

Видавництво Юрія Тищенка було найпотужнішим видавництвом української еміграції міжвоєнного та воєнного періоду. За порівняно короткий час свого існування воно випустило понад двісті українських книжок. Крім Праги, воно мало свої книгарні в Ужгороді й Перечині. „Поезія” Т. Шевченка була одною з останніх книжок видавництва.

У короткій передмові „Від видавництва” підкреслено, що книга призначена для „широкого читача, щоб задовольнити його художньо-естетичні та національно-громадські потреби” [22, с. 5]. „Реалізуючи наш задум, – заявляє видавництво, – ми виходили з того засновку, що всі досьогодніші методологічні та едиційно-практичні досяги шевченкознавства мусять бути тою основною базою, на якій єдино можна та необхідно продовжувати дальшу роботу перевидання. Тому то своїм скромним виданням ми не вносимо ніяких новин, не розв’язуємо жодних нових проблем, тільки пробуємо дати посильний підсумок досягнутого шевченкознавством, як в опрацьованні тексту, так і в його впорядкуванні, а ще більше в низці багатьох інших проблем, піднесених кількома науково критичними виданнями української поетичної творчості Т. Шевченка” [22, с. 5].

За основу „Поезії Т. Шевченка” видання Ю. Тищенка 1944 р. взято тексти із двотомника зібраних творів Т. Шевченка Інституту української літератури ім. Т. Шевченка АН УРСР 1939 р. (Київ), що вийшло під головною редакцією Бориса

¹ Найбільше в цьому відношенні постраждав вступ до поеми „Сретик”. З нього цензура вилучила більше, ніж половину – 52 рядки: від „Отак німота запалила” по „На широких хвилях”. Значні перекреслення зробила цензура і в коментарях до „Сретика”.

² І з видання О. Приходька протекторатна цензура викинула з віршів Шевченка цілі рядки. Ці рядки редактор (як і Д. Дорошенко, Сірополко та Л. Білецький) залишив вільними, пояснивши це приміткою: „Інші зміни в текстах знайде уважний читач, особливо той, що добре знає твори нашого найбільшого поета” [19, с. 331].

Якубовського¹. У вступі видавництво запевняє читача, що редакція радянського видання „через спеціальну редакційну комісію та низку відповідальних фахових співробітників проробила заново всю підготовчу для видання роботу, **не беручи на віру й найменшої дрібниці** (підкреслення видавництва. – Ю. Т.) і що воно (Видавництво Ю. Тищенка) видає „точно текст поезій Т. Шевченка за цим виданням” [22, с. 6]².

Твори поета розподілено до одинадцятьох розділів за т.зв. „альбомним” принципом. Замість вступної статті подано „Автобіографічний нарис Т. Шевченка” з січня 1860 року [22, с. 9-10] та „Автобіографічний лист Т. Шевченка до редактора часопису „Народное Чтение” О. О. Оболонського” з лютого 1860 року, тобто з останнього періоду короткого життя поета. А замість післямови – детальну „Хронологічну канву: Життя і творчість Т. Шевченка”, укладену Володимиром Дорошенком [22, с. 323-338], в якій зазначено всі відомі етапи його біографії від народження по смерть та перевіз його тіла із Петербурга на Україну і його перепоховання на Чернечій горі біля Канева над Дніпром у травні 1861 року.

Отже, жодне із чотирьох книжкових видань творів Т. Шевченка, що вийшли друком у Празі під час Другої світової війни, не можна вважати ні повним, ні критичним. Відповідальність за це, однак, не несуть ні видавці, ні редактори та, мабуть, ані німецькими нацистами насаджена чеська цензура – Відділ преси президії Міністерської ради, якій при виданні творів найбільшого українського поета йшлося лише про те, аби „не образити” й „не прогнівати” нацистів і не дати їм приводу для репресій. Отже, чеська цензура протекторату не заборонила видання творів Т. Г. Шевченка (хоч могла це зробити), а лише викреслила з них місця, за які могло б зачепитися гестапо або інші німецькі органи.

Отаким чином, чотири празькі видання творів Шевченка дійшли до своїх читачів і у надзвичайно складній політичній ситуації зіграли важливу роль у справі патріотичного виховання української громадськості.

¹ Директора Інституту української літератури ім. Т. Шевченка Бориса Якубовського було арештовано вже 1930 року, а 1937 року розстріляно. Майже всіх наукових працівників шевченківської комісії інституту було репресовано за т.зв. „український буржуазний націоналізм”. Вступну статтю та примітки В. Якубовського пізніше приписано іншим „упорядникам” творів Шевченка. Даючи високу позитивну оцінку шевченкознавцям радянської України в часі, коли більшість з них була репресована, Видавництво Ю. Тищенка непрямо висловлювало солідарність з ними.

² Та все ж протекторатна цензура і тут дала себе знати, викресливши із поезій Т. Шевченка буквально усі рядки про німців-колоністів, як і в попередніх двох виданнях (в поезіях „Сретик”, „І мертвим, і живим, і ненародженним...”, „Розрита могила”, „Великий льох”, „Гоголю”, „Гайдамаки” та ін.).

До всіх цих видань так або інакше був причетний Євген Вировий. А якою була його доля?

На відміну від переважної більшості українських емігрантів він не тікав із Праги на Захід перед наступаючою Червоною армією, вірячи, що керівництво Українського фронту визнає його заслуги в розвитку української культури (політикою він ніколи не займався). Та коли 17 травня 1945 року (десять днів після „визволення” Праги) органи військової контррозвідки „Смерш” („смерть шпіонам”) прийшли арештувати його, він покінчив життя самогубством, вискочивши з третього поверху своєї празької квартири на брук перед машину („чорного ворона”), якою мали його відвезти в тюрму. „Смершівці” зробили ґрунтовний обшук його квартири, однак у підвал не заглянули. А там я наприкінці 60-х років ХХ століття знайшов справжні скарби української літератури (Є. Вировий, крім іншого, був прекрасним бібліофілом), між ними і чотири вище розглянуті празькі видання творів Шевченка у воєнний період та ґрунтовну документацію до першого з них [10, репринт с. 417-418 та 437-438].

Документацію, що охоплювала примірник „Кобзаря”, підготовлений до друку з позначками протекторатної цензури, листування видавництва з цензурою та друкарнями, кошториси, рахунки тощо, я ще 1998 року передав Музеєві Т. Г. Шевченка в Києві, щоб ними змогли користатися дослідники творчості Шевченка [8]. Досі я у пресі не зустрівся з використанням або хоча би цитуванням цих матеріалів.

На превеликий жаль, ці важливі шевченкознавчі праці оминає і сучасне шевченкознавство³. А всі вони заслуговують на те, щоб їх не лише згадати „незлим тихим словом”, але щоб їх і перевідати як важливий документ боротьби української еміграції за визволення України. Я вірю, що 200-річчя з дня народження Тараса Шевченка 2014 року стане вдячною нагодою для перевидання цих унікальних книжок.

У Словаччині перші видання творів Т. Шевченка і праць про нього появились лише після Другої світової війни, хоч окремі вірші поета та статті про нього друкувалися в періодичній пресі Пряшівщини і раніше.

Першою книжкою про життя і творчість Кобзаря, виданою у Пряшеві була монографія Миколи Неврлого „Безсмертний Шевченко” [12], пізніше видана і словацькою мовою [13], а першим книжковим твором Шевченка була його історична поема „Гайдамаки” [23]. У 1956 р. Культурний союз українських трудящих у Пряшеві в едиції „На допомогу агітаторам та функціонерам КСУТ” видав дипломну роботу студента Ужгородського університету Івана Долгоша „Т. Г. Шевченко і Закарпаття”. До шевченківської тематики

³ Наскільки мені відомо, перевиданою була лише перша з наведених книжок [20].

зверталися майже всі українські письменники Словаччини. До словацького читача твори Шевченка дійшли, головним чином, посередництвом двох томів перекладів Юліуса Кокавця – „Dumy moje“ (1959) та „Struny srdca“ (1962).

Найвизначнішою працею на ділянці шевченкознавства є досі не перевершена монографія М. Мольнара „Тарас Шевченко у чехів та словаків“ (Пряшів, 1961) [6].

На ділянці образотворчої шевченкіани на Пряшівщині найбільшу лепту вніс художник Степан Гапак – автор кількох портретів Т. Шевченка та ілюстрацій до його творів. Найвизначнішим є його скульптурний портрет Шевченка в гіпсі з 1951 року.

У Пряшеві відбулися й три міжнародні конференції, присвячені ювілеям Т. Г. Шевченка, матеріали яких з'явилися (або з'являться) окремими збірниками. На конференції „Т. Г. Шевченко та проблеми міжслов'янських літературних зв'язків“, присвяченій 150-літтю з дня народження поета, влаштованій в березні 1964 року, прозвучало дванадцять доповідей. Була між ними і доповідь Івана Дзюби „Шевченко і Петефі“, виголошена в його несприятливості [14, с. 46-78].

У березні 1991 р. Союз русинів-українців Чехо-Словаччини влаштував наукову конференцію до 175-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка під назвою „Тарас Шевченко і наша сучасність“. На ній були виголошені 22 доповіді науковців Словаччини, Чехії та України [5].

200-ліття з дня народження Т. Г. Шевченка українці Словаччини привітали науковою конференцією „Тарас Шевченко і Пряшівщина“, (Пряшів, 14 березня 2014 р.), на якій прозвучало дев'ятнадцять доповідей. Частина з них (Івана Дзюби, Миколи Жулинського, Наталії Ребрик, Григорія Клочека, Миколи Неврлого та Миколи Мушинки) була опублікована в ювілейному випуску журналу „Дукля“ (2014, № 1), повністю присвяченому 200-літтю Т. Г. Шевченка (редактор Іван Яцканин). Інші там же будуть публікуватися протягом року.

Складовою частиною конференції була урочиста академія з участю кращих українських ансамблів Словаччини (хор „Карпати“ з Кошиць, танцювальний колектив „Карпатянин“ з Пряшева та співацько-драматичний гурт „Сердечко“ при З'єднаній школі Т. Шевченко у Пряшеві), індивідуальних співаків та читців-декламаторів.

Література

1. Долгош І. Т. Г. Шевченко і Закарпаття. – КСУТ, Пряшів, 1956. – 75 с.
2. Зілинський Б. Шевченківські святкування в Празі, особливо в міжвоєнний період 1918–1939 // [5, с. 175-181].
3. Зілинський О. (ред.) Сто п'ятдесят років чесько-українських літературних зв'язків. – Слов'янська бібліотека та Інститут мов і літератур ЧСАН. – Прага, 1968.
4. Зілинський О. Літературознавчі праці. Упорядкування: М. Мушинка та Р. Радишевський. Міжнародна школа україністики, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, Київський Національний університет ім. Т. Шевченка, Університет „Україна“. – Київ, 2013. [В збірнику подано 12 статей про Т. Шевченка. – с. 145-265].
5. Люок М. (ред.). Матеріали Наукової конференції „Тарас Шевченко і наша сучасність“ // Наукові записки Союзу русинів-українців Чехо-Словаччини. № 17. Пряшів, 1991. – 184 с.
6. Мольнар М. Тарас Шевченко у чехів та словаків. – Чехословацько-радянський інститут САН. – Відділ української літератури Словацького педагогічного видавництва. – Пряшів, 1961.
7. Мушинка М. Тарас Григорович Шевченко і цензура німецького протекторату Чехії і Моравії // [5, с. 167-174].
8. Мушинка М. До історії празького видання „Кобзаря“ Т. Г. Шевченка 1941 // Тарас Шевченко: національно-визвольні змагання українського народу. – Київ : В-во „Київський університет“, 1998. – С. 81-90.
9. Мушинка М. Музей визвольної боротьби України в Празі і доля його фондів. Історико-архівні нариси. Вступне слово Г. Боряк. – Державний комітет архівів України, Асоціація україністів Словаччини та НТШ у Словаччині. – Київ, 2005. – 162 с.
10. Мушинка М. Історія празького перевидання „Кобзаря“ Тараса Шевченка 1941 // В кн. „Тарас Шевченко. Кобзар 1840–1940“. Репринтне відтворення видання 1941 року. – Брама-Україна, 2006. – С. 417-440.
11. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Прага, 1942. – 372+ССХХХІІ с. Друге репринтне видання: Острог, 2008.
12. Неврлий М. Безсмертний Шевченко. – В-во Культурного союзу українських трудящих. – Пряшів, 1954. – 100 с.
13. Nevrlý M. T. H. Ševčenko – revolučný básnik Ukrajiny. – Vydavateľstvo: Osveta. Bratislava 1960.
14. Petrus P. (red.) Sborník Ševčenkovej, venovaný z príležitosti 150. narodenia T. H. Ševčenko problémom medzislovanských literárnych vzťahov. – Univerzita P. J. Šafarika v Prešove. Bratislava 1965. – 272 s.
15. Шевченкіана в Музеї Визвольної боротьби України // Пробоєм. – Прага, 1941. – Ч. 3. – С. 183-188.

16. Шевченко Т. Г. Кобзарь з додатком споминок про Шевченка Костомарова і Микішина. У Празі. – Nákladem knihkupectví dra Gregora a Ferd. Dattla. 1876, sv. 69.
17. Ševčenko T. Jan Hus (Kacíř). Překlad Fr. Tichý. Úvod: Štěpan Smal-Stockyj. – Nákladem Ukrajinského družstva „Čas“. – Kyjev – Praha, 1919. – 37 s.
18. Шевченко Т. Кобзарь, Народне видання з поясненнями і примітками Д-ра Василя Сімовича. – Українське видавництво в Катеринославі заходами Єв. Вирового. – Катеринослав – Кам'янець – Ляйпціг, 1921. – 432 с.
19. Шевченко Т. Кобзар. Ювілейне видання. Т. I. Редакція, статті й пояснення Л. Білецького. Містецьке оформлення Р. Лісовського. – Книгозбірня „Пробоем”, ч. 8. – Прага, 1941. – 352 с.
20. Шевченко Т. Кобзарь. 1840-1940. Про життя і творчість Т. Шевченка написав проф. Д. Дорошенко. Текст поезій перевірів і за виданням книги доглядав др. Ст. Сірополко. Примітки та огляд літератури: Д. Дорошенко та Ст. Сірополко. – Прага, 1941. – 368 с. Перевидання фотоспособом. Черкаси: Брама-Україна, 2003. – Автори післямов: О. Солопченко (с. 409-416), М. Мушинка (с. 417-440) та Р. Лупківський (с. 441-445). – 448 с.
21. Шевченко Т. Кобзар. Ред. О. Приходько. – Культурно-наукове видавництво УНО. – Прага, 1943. – 336 с.
22. Шевченко Т. Поезія. Редактор Павло Богацький та Володимир Дорошенко. – Літературна бібліотека „ЮТ”. – Ч. 6. – Видавництво Юрія Тищенка. – Прага, 1944. – 344 с.
23. Шевченко Т. Гайдамаки. Словацьке видавництво дитячої книги. – Братислава, 1955. – 88 с.

Микола Мушинка

TARAS SHEVCHENKO V ČECHII I SLOVAKII

Аннотация. В междувоенный период центром политической эмиграции стала Прага, где в 1925 г. был основан Музей освободительной борьбы Украины, а в 1936 г. при нем – Шевченское отделение. На материалах музея в 1941–1944 годах было издано четыре книги основательно прокомментированных произведений Т. Шевченка. О них в условиях коммунистического режима нельзя было даже упомянуть. В Словакии произведения Шевченко и труды о нем появились лишь после Второй мировой войны.

Ключевые слова: Тарас Шевченко, Шевченкиана, Пражский „Кобзарь”, Євген Вировый, Симон Нарижный, Микола Неврлий. Михайло Мольнар, Пряшев, Юлиус Кокавец, Степан Гапак.

Mykola Mushynka

TARAS SHEVCHENKO IN CZECH REPUBLIC AND SLOVAKIA

Summary. In the period between two wars the main centre of Ukrainian political emigration was Prague where the Museum of liberation struggle of Ukraine was found in 1925, and in 1936 Shevchenko's section was added to it. On the release of the museum four books of Shevchenko's works with detailed comments were published in 1941-1944. Nobody can even mention about them in the conditions of communistic order. In Slovakia Shevchenko's works and publications about him began to appear only after the World War II.

Key words: Taras Shevchenko, Shevchenkiniana, Prague “Kobzar”, Yegene Vyrovyy, Symon Narizhnyy, Mykola Nevrllyy, Mykchaylo Molnar, Pryashiv, Stepan Gapak, Julius Kokavec.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2014 р.

Мушинка Микола Іванович – професор, доктор філологічних наук, іноземний член Національної академії наук України, голова Асоціації українців Словаччини та Наукового товариства ім. Шевченка у Словаччині.